

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
БУКОВИНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ КЛІНІЧНОЇ ТА ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ МЕДИЦИНИ

Матеріали 86-ї підсумкової конференції науковців
Буковинського державного медичного університету

Чернівці, БДМУ
2005

О.М. Рак ХАРАКТЕРИСТИКА МЕДИЧНИХ І ПАРАМЕДИЧНИХ ТЕРМІНІВ АНГЛІЙСЬКОЇ ТА ФРАНЦУЗЬКОЇ МОВ ІЗ ПОГЛЯДУ СЕМАНТИКИ	191
М.М. Сядоренко ОСОБЛИВОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ ФІЛОСОФСЬКОЇ АНТРОПОЛОГІЇ....	196
В.Г.Синиця ДО ЕТИМОЛОГІЇ ДЕЯКИХ ПОЛІТИЧНИХ ТЕРМІНІВ	201
Н.М. Соловйова, А.М. Семисюк ПРАГМАЛІНГВІСТИЧНА ОРГАНІЗАЦІЯ ТИПОЛОГІЇ АНГЛІЙСЬКОЇ ЛЕКСИКИ ПІДМОВИ ПАРАМЕДИЦИНИ	204
А.В.Ткач, Г.В.Навчук ОСОБЛИВОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ МЕДИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ У ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНОМУ АСПЕКТІ.....	208
О.Б. Томілова НЕОЛОГІЗМИ У ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ	215
І.Є. Томка ПРО ВЖИВАННЯ ДЕЯКИХ СУФІКСІВ ПРИ УТВОРЕННІ ФРАНЦУЗЬКИХ МЕДИЧНИХ ТЕРМІНІВ	219
В.А.Троянський ПРОБЛЕМА ЛЮДИНОЗНАВСТВА В СУЧАСНІЙ НАУКОВІЙ КАРТИНІ СВІТУ.....	223
О.В. Шкром'юк ОСОБЛИВОСТІ ФОНЕТИЧНОЇ АСИМІЛЯЦІЇ НІМЕЦЬКИХ ЗАПОЗИЧЕНЬ У ФРАНЦУЗЬКІЙ МОВІ.....	227
Л.Б.Шутак УКРАЇНСЬКА МОВА: ДЕРЖАВНА МОВА ЧИ СУРЖИК?.....	230

ОСОБЛИВОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ ФІЛОСОФСЬКОЇ АНТРОПОЛОГІЇ

М.М.Сидоренко

Кафедра суспільних наук та українознавства
(зав. – проф. М.М.Сидоренко)
Буковинського державного медичного університету

Філософське розуміння людини, особливо на ранніх етапах розвитку людства, відбувалося на основі міфів, легенд, переказів і закладених у них ідей, образів, понять тощо. Тому перші цілісні уявлення про людину зародились не у філософії і не в науці, а в надрах міфології й релігії.

Витоки української філософської антропології сягають глибокої давнини. Ще на стадії своєї передфілософської історії східнослов'янська свідомість утверджується й розвивається не в замкнутому етнонаціональному середовищі, а в тісних взаєминах зі світоглядними ідеями інших етнонаціональних спільнот. Наприклад, варто відзначити, що формування киеворуської філософської ментальності відбувається у специфічній ситуації творчого діалогу киево-руської міфологічної свідомості з візантійським християнським світоглядом. Характерною особливістю його було те, що він був щедро насиченим елементами грецького філософського плюралізму та неоплатонізму. Тому можна погодитись з думкою тих дослідників, які вважають, що доцільно розглянути початок формування світоглядного менталітету українців у межах доби Київської Русі. Саме в цей період формувалося основне підґрунтя українського етнонаціонального характеру, або „української душі”. На світоглядно-ментальному рівні це виявилось у так званому антеїзмі, тобто черпання своєї життєвої сили у постійному зв'язку з матір'ю-землею. Звідси притаманні українському характерові індивідуалізм, гостре несприйняття деспотизму, колоніалізму, насильства, диктатури.

Найважливішою особливістю світовідчуття українського етносу – це гостре емоційне переживання сьогоденності життя. Йому при-

таманні: лірично-пісенне, поетичне сприйняття як природного, так і соціального довкілля, постійна апеляція до серця. Тому-то світоглядні орієнтації української ментальності, як справедливо відзначає І.В.Бичко, є не просто екзистенціальними (укоріненими в людському існуванні – екзистенції), а екзистенціально-кордоцентричними [1].

У міфологічній свідомості макрокосм (природа) й мікрокосм (людина) взаємопов'язані і складають єдину систему світобачення, де світ пізнається через людину, й навпаки. Релігія обожнює вищу силу, а міф – сили природи і пристрасті людської душі. За переконаннями давніх слов'ян-язичників, увесь всесвіт пронизаний потужною демонічною силою. Вона небезпечна, хоча й не завжди призводить до трагедії. Цю силу можна задобрити, або відлякати за допомогою різноманітних обрядів і ритуалів. Носіїв такої енергії у християнстві прийнято називати нечистою силою, а охороняти людину від її впливів покликані Спаситель, ангели, архангели і святі.

Людська душа постійно потребує єднання зі світом, тому міф завжди буде органічною частиною культури. До світогляду українців увійшли вірування та уявлення багатьох поколінь, які жили на території сучасної України й належали до різних племен та археологічних культур. Давні слов'яни залишили відлуння своїх вірувань у тому багатогранному комплексі, який ми нині зevamo українською традиційною культурою.

Проте для всіх традиційних культур у цілому світі спільною є спрямованість та поєднання трьох світів: минулого, сучасного й майбутнього. Усі культури будуються на шануванні померлих предків і саме від цієї шани залежить добробут і душевний спокій живих. Померлі предки відходять у потойбіччя й там приєднуються до всеблагого і всемогутнього начала. Тому, йдучи дорогою правди й шануючи тих, хто відійшов у вирій, людина отримує захист і підтримку світлих сил. А вони, як свідчать міфи, завжди перемагають.

Релігія наших предків напередодні прийняття Християнства уже тяжіла до Єдинобожжя. Найстаршим у пантеоні міг бути Перун – це ім'я збереглося в літописах, мові, місцевих назвах. Поряд у пам'ятках виступає ім'я Велеса, можливо, антипода й до певної міри супротивника Перуна. Деякі дослідники зауважують, що, очевидно, Перун був богом неба, блискавки й грому, тоді як Велес – богом підземелля, потойбіччя [2].

Цілком імовірно, що в різних місцевостях України ті самі боги мали різні імена. Згодом одні з них могли перебирати на себе функції інших.

Після хрещення Київської Русі в народній свідомості змішалися два світогляди – новий, християнський, і старий, язичницький (дохристиянський). Утворилося так зване „двовірство”. Давні боги були замінені Християнськими святими. Наприклад, Перун став Іллею Пророком, Велес – св. Василієм.

Визначальним джерелом світоглядних ідей української філософської антропології була християнська релігія. Вона орієнтувала на вивчення Священного письма, учення отців церкви – Василя Великого, Григорія Богослова, Григорія Незіанзина, Іоана Златоуста. Більшість з них були представниками каппадокійської школи, що існувала на території Візантії у IV-V ст.

Значний вплив на формування принципів української філософської антропології мали твори вітчизняних мислителів: „Слово про закон і благодать” Іларіона, „Успенський збірник”, „Моління” Данила Заточника, „Слово Кирила Туровського”, „Повчання Володимира Мономаха”, „Життя Бориса і Гліба”, „Ходіння” Данила Паломника, „Повість временних літ”, „Печерський Патерик” та ін.

Синтезуючи західну та східну думку, українська філософія набула самобутнього та оригінального характеру. Вона мала статус мудрості. Тому її кваліфікували як знання божественного та людського. Мудрість будь-якої людини походить передусім від Бога. Усе, що йде від Бога, є істиною.

Людина того часу прагнула не просто осягнути істину, а насамперед втілити її в життя, в свої справи, прагнула перебувати і жити в істині. Бог промовляє не до розуму, а до серця людини. Серце вважається осередком чуттів і перебуває в інтимному наближенні до Бога. Ця кордоцентрична традиція і надалі зберігається в українській філософії.

У поглядах на людину вітчизняні мислителі сходяться, розуміючи її як істоту багатовимірну, як „храм”, де присутній Бог. Призначення людини вбачають у служінні Богові. Людина – це богообраний посередник між Богом і світом. Кожна людина може обрати два шляхи – життя та смерть. Шлях життя – це шлях вивільнення від смерті, покори Богу, виконання всіх настанов віросповідання, він адекватний спасінню людини. Шлях смерті – це шлях гріха, гордощів, непокори, що веде до довічних страждань.

У цілому киеворуська моральна традиція орієнтувалася на людинознавство, людинолюбність, людяність, що формує нову людину – духовно достойну, чисту в помислах і вчинках, спрямовану до Бога.

Питання життя і смерті для стародавніх українців привертало до себе увагу вже в епоху протонеоліту, а в епоху бронзи вони обожнювали душу, яка керувала тілом. У трипільців існував культ мертвих, про що свідчать масові могильники-кургани. Первісна людина глибоко вірила, що зі смертю вона не припиняє своє життя, а лише переходить до іншого потойбічного світу. В цьому віруванні душа ще не відокремлювалася від тіла і людина жила й після смерті. Померлий, переходячи у потойбічний світ, ставав надзвичайною істотою – сильною, здатною охороняти свій рід, аби хтось із чужинців не вчинив йому якого-небудь зла чи шкоди.

Християнство дуже чуттєво відреагувало на притаманну людській свідомості мрію про безсмертя. У Новому заповіті ми знаходимо етику всезагальної любові та обіцянку вічного буття душі, а після другого пришестя Христа – тілесне воскресіння померлих.

У сучасній зарубіжній медицині, психологічній науці все активніше висовується гіпотеза другого буття, в яке потрапляє людина після клінічної смерті. Лікарі-реаніматологи стверджують, що люди, повернені до життя після смерті, мають великий досвід і можуть розповісти досить детально про події, їх перебіг, що відчувалися після смерті. Тому однією з проблем сучасної медицини, психології, філософії є всебічне вивчення цього надто важливого стану людського організму.

І хоча тема зародження і розвитку української філософської антропології ще мало досліджена, проте в ній прослідковується загальна спрямованість на вирішення актуальних питань смисложиттєвої проблематики. У сфері соціальних і моральних стосунків перевага надається загальнолюдським ідеалам добра, чесності, щирості, простоти, порядності, мудрості, справедливості. Всі ці ідеї увійшли в духовну культуру українського народу.

Оскільки філософія доби Київської Русі розвивалася в лоні духовно-практичного осмислення світу, то вона була зорієнтована на земне та дохідливе православно-християнське навчання життю широких верств населення. Вона характеризувалась людяністю і намагалася дати відповідь на питання про те, як жити людині в цьому світі.

Більшість дослідників вважають, що Києво-Могилянська академія відіграла важливу роль у розвитку духовності українців, філософської антропології. Філософствувати – значить перебувати на самоті з собою, на самопізнання слід спрямувати людське життя. Для людини є два способи життя: світський та божий. Останній – це шлях віри і любові до Бога. Найвищою мудрістю, наприклад, для Г.Сковороди – філософствування у Христі, тому що істина тотожна Богові. Кожна людина прагне до самопізнання. Найкоротший шлях до Бога проходить через власне серце, через відкриття в ньому „образу божого”.

Найістотнішою особливістю світогляду Г.Сковороди є узгодженість своєї філософської системи і власної життєвої позиції (поведінки). Філософ ніколи і ні в чому не поступався своїми переконаннями. Саме життя не мислить собі інакше, як побудованим відповідно до принципів своєї філософії. Г.Сковорода певною мірою відродив в Україні той тип філософствування, який був поширений ще в Київській Русі. Це була філософія, яка найбільше цінувала злиття життя та духовного прозріння, вчинку та моральності.

Заслуговують на увагу питання, які сформульовані у праці С.Грабовського „Українська людина у вимірах ХХ століття: до постановки проблеми” [3]. У розділі „Українська людина та українське буття” до поняття „українська людина” він ставить такі питання: Чи існує українська людина як така? Хто вона є? Той, хто розмовляє українською мовою чи бодай суржиком? Той, хто постійно мешкає на території української держави (а раніше УРСР, а раніше – Малоросії та Галичини)? Чи той, хто свідомо оголошує себе українцем, незалежно від етнолігвістичної визначеності?

На ці запитання спробував дати відповідь видатний історик Михайло Грушевський. Він пише: „Передусім, розуміється, всі ті, хто зроду українець, родився і виріс з українською мовою на устах і хоче тепер іти спільно з своїм народом, з усіма свідомими силами українського народу, які хочуть працювати для його добра, боротися за його свободу і кращу долю. Але не тільки хто природжений українець, а також і всякий той, хто щиро хоче бути з українцями, і відчуває себе їх однодумцем і товаришем, членом українського народу, бажає працювати для його добра. Якого б не був він роду, віри чи звання – це не важно. Його воля і свідомість рішає діло” [4].

Отже, у цих рядках робиться акцент на політично-культурних означеннях української людини, тобто свідомих, патріотично налаштованих громадян. І з цим не можна не погодитись.

Українська філософська антропологія – це явище переважно внутрішнє у відношенні до української культури. Вона виражала, концентрувала, виводила на рівень осмислення деякі важливі риси національного характеру: емоційність, шанування індивідуальної свободи, релігійність, сентиментальність, кордоцентризм. Українська філософія ніколи не виявляла схильностей до абстрактно-раціональних системних побудов. Вона досить сильно інтегрована у літературу, громадсько-політичну думку, схильна до шанування вищих духовних цінностей.

Література. 1. Бичко І.В., Табачковський В.Г., Горак Г.І. та ін. Філософія. Курс лекцій: Навчальний посібник. – К.: Либідь, 1993. – 576 с. 2. 100 найвидатніших образів української міфології. – К.: Орфей, 2002. – 448с. 3. Грабовський С. Українська людина у вимірах ХХ століття: до постановки проблеми. – К.: Київське братство, 1997. – 118 с. 4. Грушевський М. Хто такі українці і чого вони хочуть. – К.: Знання, 1991. – 240 с.